

Labyrint očitých svědectví a záhada ztracených fotografií

Než prokurátor Jiří Kotlář z Generální prokuratury v Praze musel svůj úřad v říjnu 1968 opustit, vše důležité si ofotil. Co kdyby se materiály k vyšetřování Masarykovy smrti jednou „ztratily“? Nikdo nevěděl, co může po srpnové invazi vojsk Varšavské smlouvy ještě přijít a zmizet. Až před několika lety se Kotlářův syn rozhodl poskytnout všechny ofocené dokumenty historikovi Petru Blažkovi, který je nechal převést do elektronické podoby. Vedle Národního archivu, kde jsou uloženy originály dokumentů z vyšetřování z konce čtyřicátých a šedesátých let, jež ale zatím nebyly digitalizovány, je osobní archiv Jiřího Kotláře druhým významným zdrojem, který může sloužit dalším badatelům. Z obou nesmírně cenných a bohatých fondů, které by stálo za to důkladně porovnat, vybírám další text ministerského rady Jana Hory, který byl vypracován 17. září 1948, tedy ve stejný den jako jeho závěrečná zpráva o sebevraždě Jana Masaryka, jejíž plné znění přiblížila druhá kapitola prvního dílu. Jak jsem se již zmínila, podnětem se stal článek uznávaného novináře Henryho Brandona uveřejněný v srpnu 1948 v americkém tisku. Bylo potřeba reagovat, a hlavně přesvědčivě vyloučit či znevěrohodnit publikované informace o tom, že oblíbený ministr byl zavražděn. Krátký průvodní záznam k Horově zprávě rovněž stojí za zmínku, jelikož prozrazuje pozadí a patrně i hlavní postavu, která na vyšetřování Masarykovy smrti a na všechny související kroky dohlížela a řídila je. Masaryk není jméno, které se v tomto textu objevuje nejčastěji. „Z příkazu pana min[isterského] rady [Jindřicha] Veselého vypracoval jsem dne 15. 9. 1948 odpověď vzhledem ku článku v časopisu ‚The Saturday Evening Post‘ ze dne 21. 8. 1948,“ popisoval Hora v průvodní zprávě vznik stěžejní pětistránkové

zprávy o Masarykově sebevraždě. „Dne 17. 9. 1948 vypracoval jsem přehlednou zprávu o výsledku bezpečnostního šetření, kterou jsem v pěti vyhotoveních předal panu min[isterskému] radovi Veselému, zatímco jedno vyhotovení zůstalo u spisu.“¹⁶⁵

V průvodní zprávě Hora dále popisuje, že dvakrát nechal ofotografovat celkem čtyři posudky, z nichž tři vyhotovil Ústav pro soudní lékařství a jeden Ústav pro analytickou chemii. Všechny fotokopie opět obdržel ministerský rada, velitel Státní bezpečnosti, přednosta zpravodajské služby i agent sovětských zvláštních služeb v jedné osobě Jindřich Veselý. Dva odstavce dvoustránkového záznamu průvodní zprávy věnoval Hora zmínce o fotokopiích snímků, které prý pořídil v prostorách Černínského paláce fotograf Oblastní kriminální úřadovny v Praze. Tuto pasáž si ještě připomeneme, jelikož není tak úplně jasné, kterého fotografa měl Hora na mysli. Jak se totiž ukazuje, fotografů bylo na místě více a okolnosti pořizování fotografií byly více než podivné. Dosud se vycházelo z poznatků, že fotografie pořídil Jaroslav Holoubek z Kriminální ústředny Praha. Nebyl ale sám, kdo fotil v Masarykově bytě. Máme k tomu už dvě podrobná svědectví!

Než se k nim dostaneme, ráda bych však upozornila na snímek, který Generální prokuratuře po dvaceti letech předal osobně soukromý fotograf Jaroslav Houf. Na rozdíl od ostatních snímků z místa činu, léta utajovaných Ministerstvem vnitra, totiž zachycuje zajímavý detail, který souvisí se způsobem Masarykova úmrtí, nebo přinejmenším s polohou jeho těla po dopadu. Houfovi se v Černínském paláci podařilo vyfotografovat vystavené tělo se známkou zvláštního zranění. V roce 1953 byl zatčen a negativ filmu zabavila Státní bezpečnost. V dubnu 1968 prokurátorovi blíže popsal: „Tak jsem se dostal do bezprostřední blízkosti zesnulého a při této příležitosti jsem si všiml krevní podlitiny na jeho pravém spánku. Asi uprostřed krevní podlitiny jsem zpozoroval zřetelnou, snad 2 cm dlouhou tržnou ránu.“¹⁶⁶ Také jeden ze zahraničních zpravodajů v Praze zaznamenal podobný postřeh. Jaromír Smutný jeho zprávu citoval ve svých vzpomínkách (některé pasáže známe už z prvního dílu). Československý tisk ke dni vystavení Masarykova těla ve vstupní síni Černínského paláce referoval, že hlava poraněna nebyla, ale zpravodaj *New York Herald Tribune* 13. března

165 *Soukromý archiv Jiřího Kotláře*, Záznam pro spisy, vypracováno Janem Horou jako doprovodný text ke zprávě o sebevraždě Jana Masaryka, 17. září 1948. Za poskytnutí dokumentace ze soukromého archivu Jiřího Kotláře velmi děkuji synu Jiřímu Kotlářovi a historiku Petru Blažkovi.

166 *NA*, f. Generální prokuratura Praha, spis. zn. II/3 Vg 5/68, J. Masaryk – nezpracováno, zápis o podaném vysvětlení Jaroslava Houfa, 18. dubna 1968.

[7.1] Snímek vystaveného těla Jana Masaryka na katafalku v Černínském paláci. S největší pravděpodobností se jedná o fotografii Jaroslava Houfa. Je na ní patrná podlitina s asi dvoucennimetrovou rankou na pravém spánku. Kytička sněženek za pravým uchem podle několika svědectví zakrývala blíže neidentifikovanou „díрку“ v hlavě

(v překladu Jaromíra Smutného) konstatoval: „Masarykovy rysy, ve smrti usmířené, ukazují málo následků sebevražedného pádu. Otok na pravém spánku a slabá změna barvy jsou jediné viditelné znaky.“¹⁶⁷ Totéž zranění registroval ve svém pitevním protokolu také profesor František Hájek. Nekorespondovalo však evidentně s uváděnou polohou těla po dopadu na záda, takže pouze zmínil (a to až v souvislosti s vnitřní prohlídkou po otevření dutiny lebeční) „měkké pokrývky nad pravým spánkem v rozsahu 2,2 cm podlité černou sraženou krví“.¹⁶⁸ Později toto zranění už nekomentoval.

Vilibald Hofmann si malého zranění na pravém spánku nevšiml, alespoň tedy na nahrávce o něm nemluví. Ani Jan Hora tento fakt ve svých dokumentech ze 17. září 1948 nijak nerozebíral. K fotografiím, které na dvacet let zmizely

167 CARBOL, Pavel (ed.): *Poslední dny Jana Masaryka ve vzpomínkách Jaromíra Smutného*. Pavel Mervart – Ostravská univerzita, Červený Kostelec – Ostrava 2020, s. 113.

168 NA, f. Generální prokuratura Praha, spis. zn. II/3 Vg 5/68, J. Masaryk – nezpracováno, Původní spis SNB 91, č. j. 16/48 taj., svazek č. 1, pitevní protokol vypracovaný prof. Františkem Hájkem, 10. března 1948.

[7.2] Jindřich Veselý vykonával funkci prvního velitele Státní bezpečnosti do března 1950, kdy se poprvé pokusil vzít si život. V březnu 1964 spáchal sebevraždu skokem z okna. Předtím působil jako ředitel Ústavu dějin KSČ. Byl členem Ústředního výboru KSČ i agentem NKVD

ze scény, uvedl v krátké průvodní zprávě jen následující: „Dále nechal jsem zhotoviti dvakrát fotokopie filmu, který na místě činu byl pořízen fotografem Oblkú“ (čímž měl na mysli nejmenovaného fotografa Oblastní kriminální úřadovny v Praze). „Jeden soubor těchto fotografií byl předán současně se zprávou o sebevraždě (v 5 vyhotoveních) panu min[isterskému] radovi Veselému, druhý soubor těchto fotografií se souhlasem m. r. Veselého byl předán Ústavu pro soudní lékařství do rukou prof. dr. Hájka, na podkladě jeho dožádání, které je rovněž přiloženo u spisu. Při této příležitosti bylo mnou konstatováno, že ač jsem nařídil, aby byl veden přesný seznam zhotovených souborů fotografií zhotovených podle filmu z místa činu, se tak nestalo, a že je dnes těžko konstatovati, komu tyto fotografie byly předány.“¹⁶⁹

Jaký soubor fotografií měl Hora na mysli? Co se stalo s ostatními filmy? Proč nezůstaly všechny fotografie ve spisové dokumentaci, která byla počátkem padesátých let prověřována v rámci tajného přešetřování Masarykova případu, a to dokonce z pověření Velitelství Státní bezpečnosti? Není zatím příliš známo, že toto důkladné, ale přísně utajované přešetřování bylo zahájeno krátce po sérii

169 *Soukromý archiv Jiřího Kotláře, Záznam pro spisy, vypracováno Janem Horou jako doprovodný text ke zprávě o sebevraždě Jana Masaryka, 17. září 1948.*

detailních výpovědí zaměstnance Ministerstva zahraničí Jana Bydžovského, který se k účasti na Masarykově vraždě v lednu a únoru 1950 v policejní vazbě opakovaně přiznával. Dopodrobna jsem tyto okolnosti vylíčila a rozebrala v knize *Kauza Jan Masaryk (nový pohled)*, jejíž podtitul zní *Doznání k vraždě a tajný přešetřovací proces StB z let 1950–1951*. Některé detaily skoro dvouletého interního státněbezpečnostního prověřování stručně připomenu v osmé kapitole. Bylo totiž ukončeno naléhavým, ale marným požadavkem pokračovat ve vyšetřování, a to právě v souvislosti s předloženým svědectvím Jana Bydžovského. Tomu však bohužel dodnes nebyla věnována náležitá pozornost, a proto jsem v minulých letech opakovaně žádala o jeho důkladné prověření. Jak se k tomu policie a další odpovědné úřady postavily, budeme moci sledovat už v příští kapitole. Prozatím se vraťme k jiným očitým svědectvím, která rovněž stojí za zmínku.

Dosud opomíjené zranění na pravém Masarykově spánku celkem odpovídá poloze těla po dopadu na pravý bok, jak ji popisoval Hofmann. Nebo mohla být tato podlitina následkem nějakého úderu ještě před pádem či vyhozením bezvládného těla z okna? Škoda, že jediné dostupné fotografie nezachycují dostatečně všechny partie Masarykova těla. Ale kdo ví, třeba se přece jen časem najdou další snímky od ostatních fotografů. Projděme si nyní některé ze svědeckých výpovědí. Fotograf Jaroslav Holoubek z Kriminální ústředny Praha popsal své zkušenosti z focení v Černínském paláci prokurátorovi Jaroslavu Holému na jaře 1968. V té době už byl osm let v důchodu. Na místo činu tehdy před dvaceti lety přijel kolem půl osmé ráno – tedy alespoň podle znění protokolu (víme však, že v časových údajích v protokolech sepisovaných v dubnu 1968 z neznámých důvodů zůstávaly nesrovnalosti, které často pocházely z původních dokumentů či oficiálních verzí Ministerstva vnitra). Na pokyn vedoucího Oblastní kriminální úřadovny v Praze Zdeňka Borkovce vyfotografoval nejdříve Masarykovu mrtvolu na nádvoří, aby mohla být co nejdříve odnesena, než začnou zaměstnanci chodit do kanceláří. Vyfotografoval tělo z dálky, aby měl v záběru i otevřené okno, a pak snímal tělo zblízka ze všech stran. Teprve poté se odebral do ložnice a koupelny Masarykova bytu, kde pokračoval ve své práci.¹⁷⁰ Musel s tím být hotov do osmé hodiny ranní, protože pak už bylo tělo přeneseno do Masarykovy původní postele, která byla rozestlaná.¹⁷¹ Na pokyn

170 NA, f. Generální prokuratura Praha, spis. zn. II/3 Vg 5/68, J. Masaryk – nezpracováno, zápis o podaném vysvětlení Jaroslava Holoubka, 22. dubna 1968.

171 *Soukromý archiv Jindřicha Grulichy*, magnetofonová nahrávka výpovědi Vilibalda Hofmanna učiněná v rodině Jindřicha Grulichy, květen 1968.

kolegy Viktora Vichra vyfotografoval Holoubek detailně také otevřené okno, „aby na snímku byly zřetelné stopy po řídké stoličce“.¹⁷² Jako obvykle provedl náčrtek, ale ten se patrně nedochoval, jelikož pod nákresem z následujícího dne je uveden jiný podpis.

A jsme opět u jádra věci. Vzhledem k nestandardní manipulaci s tehdejšími písemnými podklady je otázkou, zda náčrtek Masarykova bytu, který se objevil až v roce 1968, byl vůbec vyhotoven hned po Masarykově smrti. Jednátého března toho roku neměla Kriminální ústředna Praha s případem už nic společného. A koncem roku 1968 jistě opět rostla poptávka po tom, aby vyšetřování smrti Jana Masaryka, ať už zemřel jakkoli, skončilo potvrzením jeho dobrovolného skoku z okna. Bylo by možné nějakou metodou nechat ověřit rok vzniku náčrtku? Co když byl vypracován až po dvaceti letech, přesně podle fotografií, které pro svoji nevěrohodnost musely zůstat další desítky let utajeny? Vždyť ani ministerský rada Jan Hora se o tomto naprosto zásadním dokumentu v roce 1948 nikde nezmiňuje!

Zda všechny dosud dochované fotografie z místa činu pocházejí právě z Holoubkova fotoaparátu, je nyní otazníkem. Na fotografiích z nádvoří nejsou zachyceny žádné vyhrzlé kůstky a také stíny v Masarykově bytu nenasvědčují tomu, že by snímky pocházely z brzkých ranních hodin. S jistotou ale víme, že Holoubkův film skončil v rukou tajné policie. „V průběhu fotografování přišel za mnou jeden orgán Státní bezpečnosti,“ líčil totiž Holoubek 22. dubna 1968, „jehož jméno si již nepamatuji, a prohlásil, že další vyšetřování přebírá Státní bezpečnost. Od této doby mě orgán StB stále doprovázel a po skončení fotografování jsem s ním odejel do budovy Ministerstva vnitra v Praze 7, kde mi odebral fotoaparát a vrátil mi ho asi za 0,30 hod. s poznámkou, že ‚je to dobré‘. Fotoaparát mi byl vrácen bez filmu, fotografie jsem ani dodatečně neviděl a rovněž tak jsem, jako obvykle v jiných případech, nezhotovil dokumentační fotomapu. Z budovy Ministerstva vnitra jsem se již na místo činu nevrátil.“¹⁷³ Nezbyvá než dodat, že bylo zásadním selháním prokurátora Holého, když snímky Holoubkovi neukázal a nenechal zaznamenat, zda se jedná o jeho fotografie. Mohl to být záměr? Nebo je v té době ještě neměl? Víme, že o osm dní později dvě z nich ukazoval Vilibald Hofmannovi, který však popřel, že by vyobrazovaly původní polohu mrtvol z ranních hodin 10. března 1948.

172 NA, f. Generální prokuratura Praha, spis. zn. II/3 Vg 5/68, J. Masaryk – nezpracováno, zápis o podaném vysvětlení Jaroslava Holoubka, 22. dubna 1968.

173 *Tamtéž.*